

Studie / Články

ANALÝZA DOPADU ODSTRANĚNÍ VĚKOVÉ HRANICE 26 LET NA VEŘEJNÉ ROZPOČTY¹

Savina Finardi, Jakub Fischer

Úvod

Český systém terciárního vzdělávání prochází v posledním desetiletí významnými strukturálními změnami, které jsou charakteristické výrazným nárůstem počtu vysokoškolských studentů. Již zdaleka neplatí, že vysokoškolské vzdělání je dostupné pouze zanedbatelné části populace. ČR patří mezi země, které podporují růst počtu nově přijatých studentů ke studiu na vysoké škole, a tím analogicky roste i význam celého sektoru terciárního vzdělávání včetně objemu finančních prostředků, jež stát na toto vzdělávání věnuje.

I přes výraznou proměnu terciárního vzdělávání v ČR vlivem Boloňského procesu se ovšem stále potýkáme s celou řadou problémů, které bude nutné v následujících letech řešit. Mezi tyto otázky patří například financování vysokých škol, řízení vysokých škol, ale také kvalita vzdělávací činnosti vysokých škol a její řízení. V neposlední řadě se růstem vlivu Boloňského procesu v ČR začala prosazovat problematika otevřenosti a přístupnosti terciárního vzdělávání, se kterou úzce souvisí věková hranice 26 let. Věkovou hranici 26 ovšem nepovažují za diskriminační jenom autoři této analýzy, ale jejími negativními dopady se v letech 2006–2007 zabývala i Studentská komora Rady vysokých škol a následně i MŠMT ČR, které návrh na odstranění diskriminační věkové hranice zmiňuje v koncepčním a strategickém dokumentu Bílá kniha terciárního vzdělávání.

Cílem předkládané analýzy je jednak popsat význam věkové hranice 26 let v českém právním řádu a její dopad na stu-

denty, resp. na různé studentské výhody a zejména odhadnout dopad případného odstranění věkové hranice 26 let na české veřejné rozpočty. Kvantifikace dopadu na veřejné rozpočty je významným faktorem při rozhodování státu, zda danou změnu nakonec uskutečnit, a to i vzhledem k současné nepříznivé situaci veřejných rozpočtů v ČR.

VÝZNAM VĚKOVÉ HRANICE 26 LET V ČESKÉM PRÁVNÍM ŘÁDU

Relevance věkové hranice 26 let vychází z koncepce našeho právního řádu tak, jak se historicky vyvíjel. Hranice 26 let však v našem právním řádu zůstala i po poměrně významné transformaci struktury vysokoškolského vzdělávání na třístupňový model. Nyní se však ukazuje, že zachování této věkové hranice představuje výraznou překážku v procesu modernizace systému terciárního vzdělávání na systém otevřený a přístupný, a proto je možné tuto hranici označit za diskriminační. Podstatou takového systému je svoboda volby pro potenciální zájemce o studium, která jim umožňuje v průběhu jakékoliv životní fáze dosáhnout terciárního stupně vzdělání. Současný systém tuto volbu bohužel neumožňuje bez toho, aniž by student starší 26 let nebyl znevýhodněn oproti studentům mladším 26 let.

Studenti mohou v ČR čerpat hned několik sociálních výhod. Kupříkladu se jedná o dávku státní sociální podpory – přírůstek na dítě, který je ovšem jako většina ostatních výhod vázán na věkovou hranici 26 let. Studenti vysokých škol, v případě, že čistý příjem jejich rodiny nepřesáhne 2,4násobek životního minima rodiny, dnes mají nárok na přírůstek na dítě ve výši 700 Kč/měsíc. Rodiny, jejichž pří-

¹ Tento příspěvek vznikl za podpory projektu IGA VŠE v Praze č. 24/08 „Kvantifikace veřejných investic do lidského kapitálu v oblasti vysokoškolského vzdělávání a hodnocení jejich návratnosti“

jem nepřesáhne 1,5násobek životního minima, mohou využít další sociální výhody, a to tzv. sociálního stipendia ve výši 1 620 Kč/měsíc, které je vypláceno prostřednictvím jednotlivých vysokých škol. Většina studentů ovšem využívá tzv. nepřímé podpory, kdy jsou studentovi odpuštěny určité platby, příp. si může uplatit daňové úlevy. Stát například studentům odpouští platby na důchodovém pojištění a dobu studia zahrne do tzv. náhradní doby, která je započítána do celkové doby důchodového pojištění (v návrhu připravované důchodové reformy se uvažuje o ukončení zahrnování náhradních dob do doby důchodového pojištění). Dále stát hradí studentům do 26 let veřejné zdravotní pojištění. Poslední významnou výhodou je tzv. sleva na dani na studenta, kterou si mohou uplatnit studenti v prezenční formě bakalářského a magisterského studia do 26 let a v případě studentů prezenční formy doktorských studijních programů až do 28 let.

VĚKOVÁ STRUKTURA ČESKÉ POPULACE S DOSAŽENÝM TERCÍÁRNÍM STUPNĚM VZDĚLÁNÍ

Obrázek č. 1 zobrazuje věkovou strukturu jedinců s terciárním stupněm vzdělání v zemích OECD, kde je patrné, že toto rozložení je velmi odlišné. Je nutné ovšem poznamenat, že se jedná o data z roku 2006. Země v obrázku 1 je možné rozdělit do tří skupin. První skupina obsahuje země, které mají obecně velmi nízké procento populace s terciárním stupněm vzdělání, ale které postupně zvyšují procento dosaženého terciárního vzdělání v rámci nižších věkových kohort; do této skupiny patří ČR, ale také Mexiko, Chile, Itálie, Slovensko, Turecko a Brazílie. Druhou skupinou jsou země, které mají relativně vyšší procento populace s terciárním stupněm vzdělání a naopak nižší procento starší populace s terciárním stupněm vzdělání; do této skupiny je možné zařadit Polsko, Řecko, Lucembursko, Španělsko, Koreu a většinu dalších zemí. Třetí skupina je charakteristická relativně stabilním procentem populace s terciárním stupněm vzdělání v jednotlivých věkových kohortách; do této skupiny patří Izrael, USA, Estonsko a Německo.

V ČR docházelo v posledních letech k akceleraci počtu přijatých studentů na vysoké školy a analogicky došlo k růstu počtu vysokoškolských studentů. V roce 2001 studovalo na českých vysokých školách ve všech formách studia celkem 203 498 studentů, v roce 2005 to bylo již 289 635 a v roce 2008 to bylo 369 619 studentů, což je nárůst o více než 80 %.² ČR se pomocí masifikace vysokoškolského vzdělání

² Jedná se o údaje ze SIMS, a to vždy k 31. 12. daného roku. Tímto děkujeme panu Janu Hrabovi z ÚIV, který nám tato data poskytl.

snažila zvýšit podíl vysokoškolsky vzdělané populace, avšak tento trend není rovnoměrný ve všech věkových skupinách, což ilustruje obrázek č. 2³.

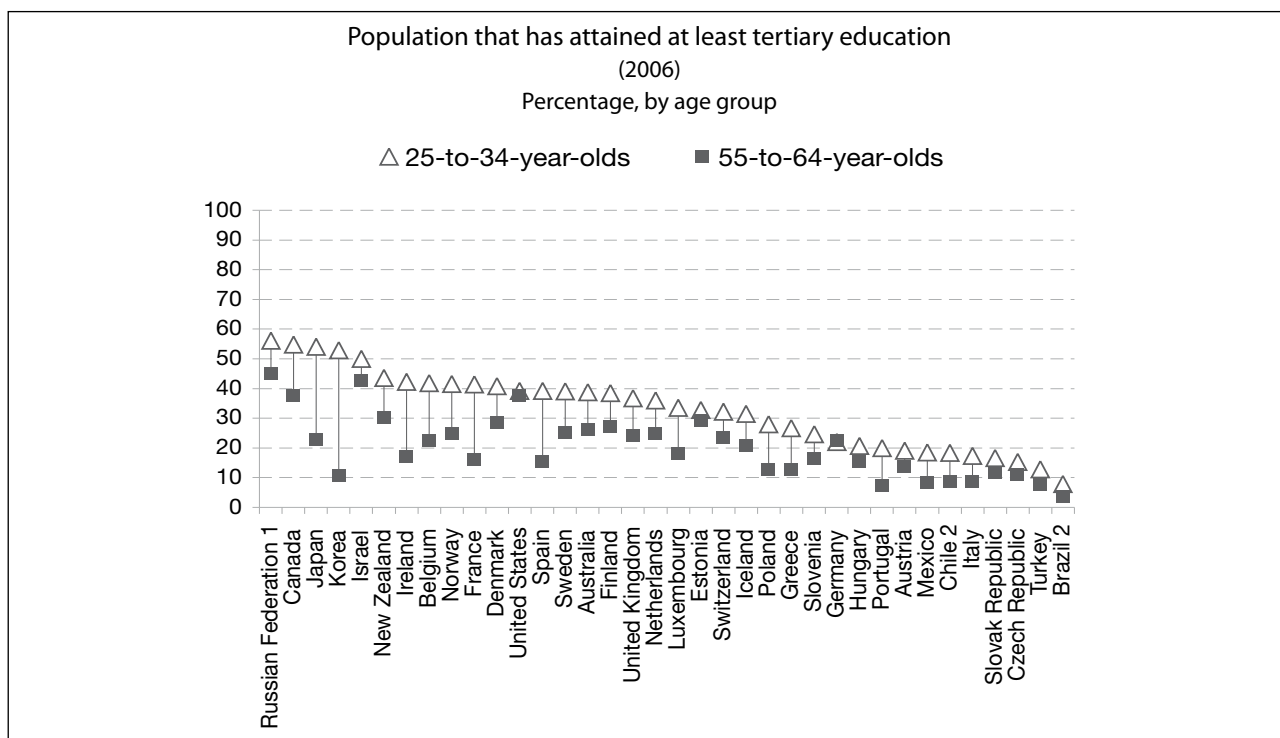
Obrázek č. 2 obsahuje agregovaná data o počtu studentů v jednotlivých věkových kohortách na českých vysokých školách (tj. včetně cizinců) ve všech formách studia (prezenční, kombinované i distanční). Z obrázku je zřejmé, že na českých vysokých školách studují spíše mladší ročníky ve věkové kohortě 19–26 let. Věk 27 let je z tohoto pohledu zlomovým rokem, kdy se počet studentů na vysokých školách v této věkové kategorii pohybuje na hranici 10 000. Překvapující jsou data z roku 2008, která naznačují trend zvyšování počtu vysokoškolských studentů ve věkových kohortách 30–34 let, 35–39 let a 40 a více let. Pro účely naší analýzy je ovšem nezbytné posoudit věkovou strukturu studentů českých vysokých škol s přihlédnutím k formě jejich studia. Graf 3 ilustruje strukturu prezenčních studentů českých vysokých škol a tento graf potvrzuje, že počet vysokoškolských studentů starších 26 let v prezenční formě studia je v ČR zanedbatelný. Tato skutečnost je mj. ovlivněna existencí diskriminační věkové hranice 26 let, nicméně vliv věkové hranice 26 let není možné přeceňovat a je nutné vzít v úvahu i ostatní faktory, které studentům zabraňují studovat v prezenční formě studia (zaměstnání, rodina). Zcela opačná je pak situace u studentů v kombinované formě studia, jejich počet se zvyšuje s vyšší věkovou kategorií; k 31. 12. 2008 studovalo na českých vysokých školách v kombinované formě studia ve věkové kategorii 30–34 let necelých 25 000 studentů. Vysokoškolské vzdělání se tedy stává populárním napříč věkovými kategoriemi, jakkoliv stále dominují mladší věkové ročníky.

POZITIVA ODSTRANĚNÍ HRANICE 26 LET

Odstraněním diskriminační hranice 26 let z našeho právního řádu by systém terciárního vzdělávání studentům umožňoval tzv. **svobodu volby**. V posledních letech se stalo zejména evropským trendem činit mezi jednotlivými stupni dosaženého vzdělání časové odstupy. Studenti tak zcela běžně odcházejí na pracovní stáže do zahraničí nebo získávají pracovní zkušenosti doma, případně získávají prostředky na financování dalšího stupně studia. Právě doporučení v rámci Boloňského procesu nastavila náš vzdělávací systém tak, že bakalářský stupeň je primárně přípravou na naby-

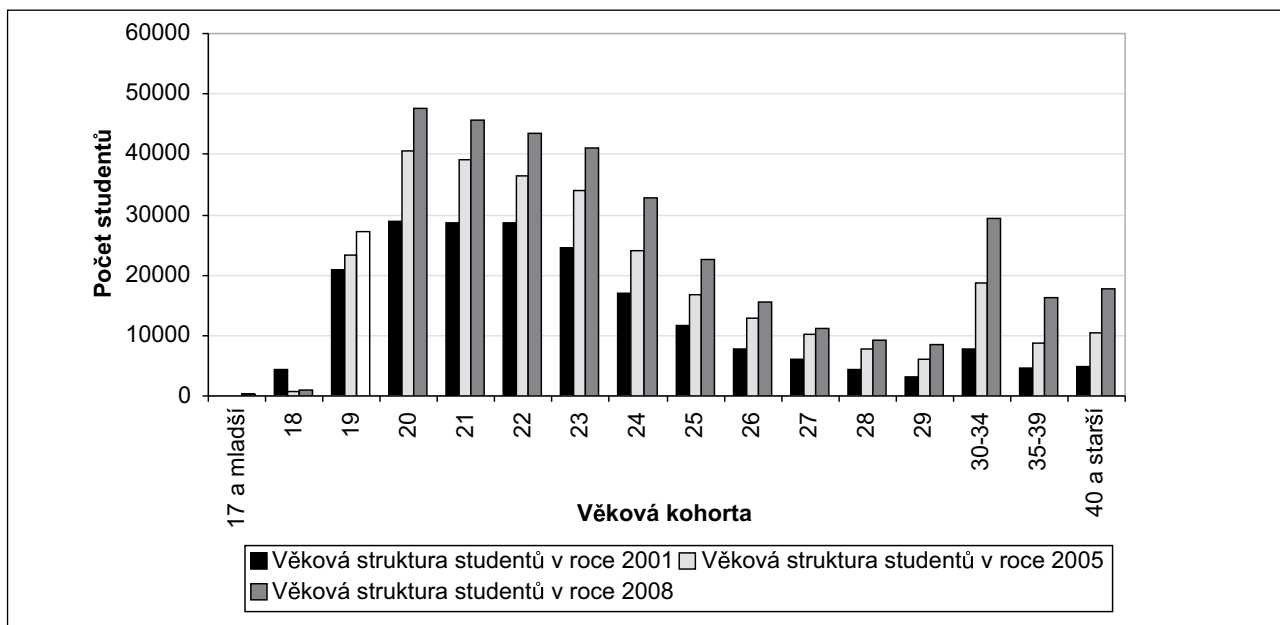
³ Podrobněji se možným negativním dopadem rychlého růstu podílu vysokoškolsky vzdělaných osob v mladé populaci věnují Mazouch, Fischer, Finardi (2008).

Obrázek č. 1: Populace s terciárním stupněm vzdělání (2006, procento věkové skupiny)

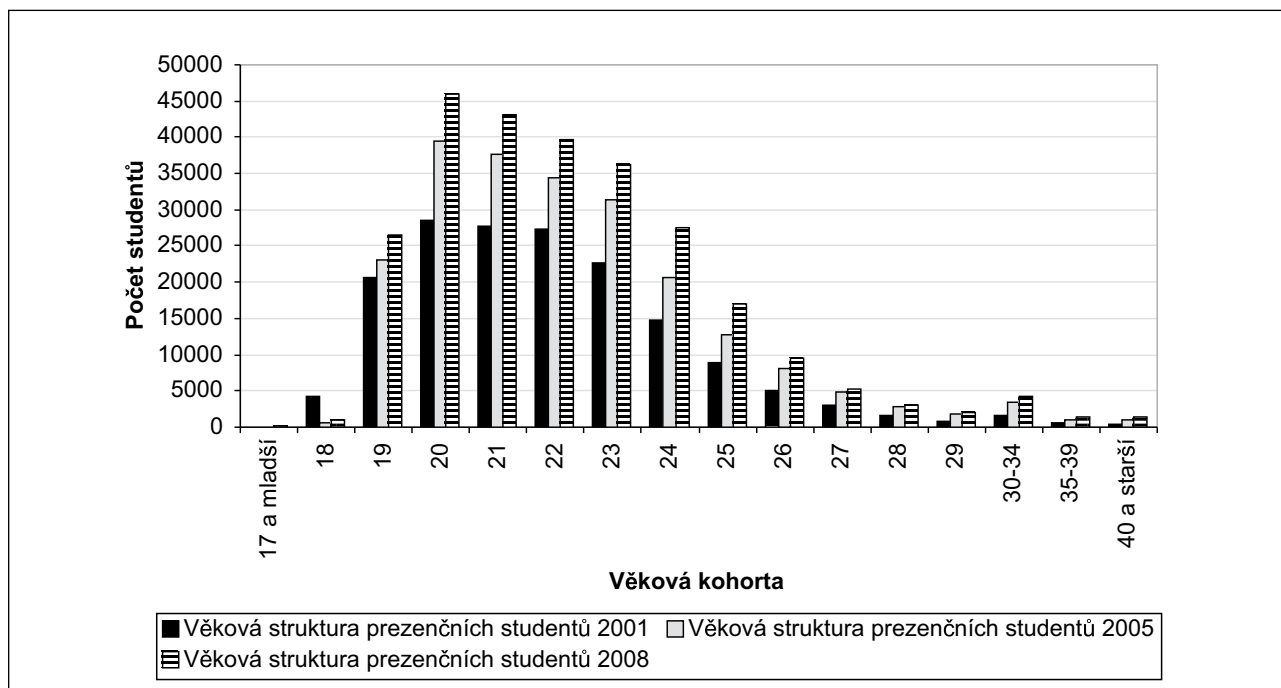
Zdroj: OECD, Education at a Glance 2008, Tabulka A1.3a, s. 32.

Obrázek č. 2: Věková struktura studentů na českých vysokých školách (2001, 2005, 2008, všechny formy studia)

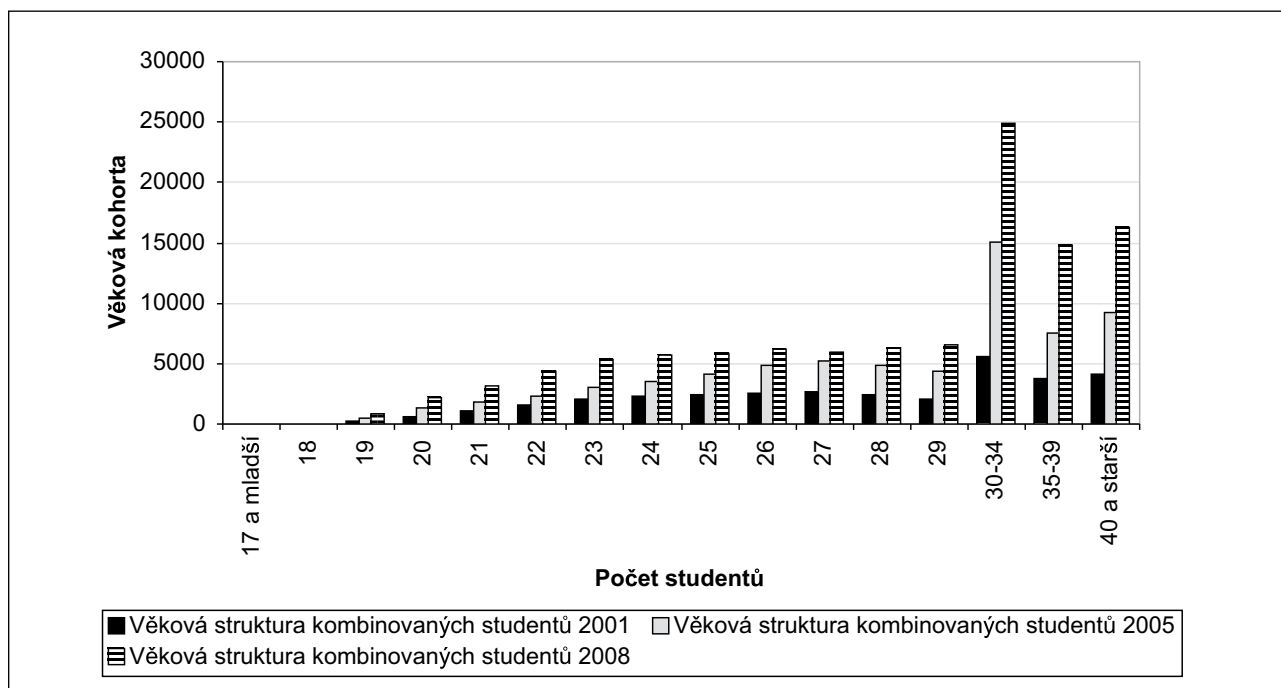
Zdroj: ÚIV

Obrázek č. 3: Věková struktura studentů na českých vysokých školách (2001, 2005, 2008, pouze prezenční forma studia)

Zdroj: ÚIV

Obrázek č. 4: Věková struktura studentů na českých vysokých školách (2001, 2005, 2008, pouze kombinovaná forma studia)

Zdroj: ÚIV

tí teoreticko-praktických znalostí, které má následně ověřit až praxe. Magisterský stupeň má tedy zcela logicky navázat na tyto teoreticko-praktické znalosti a rozšířit nebo spíše prohloubit okruh teoretických znalostí. Jinými slovy řečeno, strukturované studium implicitně počítá s faktorem, že část absolventů bakalářského stupně odejde do praxe, část bude bez prodlevy pokračovat a část se ke studiu po menší prodlevě opět vrátí. Tento časový úsek lze využít k ověření dovedností, které student získal v rámci bakalářského studijního programu nebo ke zdokonalení nejen jazykových znalostí pobyt v zahraničí. Je nutné dodat, že absolvent, po dobu, kdy není studentem, nemůže čerpat žádné studentské výhody. I proto by bylo vhodné umožnit dotčeným studentům návrat do vysokoškolského vzdělávacího systému s nárokem na čerpání veškerých standardních sociálních výhod, aniž by byli diskriminováni věkovou hranicí 26 let, která na ně přirozeně musí dopadnout, pokud své studium z jakýchkoliv důvodů oddálili.

Z pohledu společenského přínosu je třeba si uvědomit, že výše popsané dovednosti zvyšují celkovou hodnotu studenta jako pracovní síly na trhu práce. Zaměstnavatelé dnes hledají vysoce kvalifikovanou pracovní sílu s nejlépe alespoň minimální praxí a výbornými jazykovými znalostmi a dovednostmi. Takovýto typ absolventů vysokých škol (a nejenom vysokých škol) má lepší výchozí postavení na pracovním trhu a s největší pravděpodobností bude mnohem lépe získávat pracovní místo než absolventi bez praxe. Jedná se o celospolečenský trend, který do Evropy přinesla globalizace, jakožto ekonomický fenomén dnešní doby. Není možné se proto domnívat, že nároky zaměstnavatelů se budou snižovat. Naopak data z výzkumu⁴, který provedlo Středisko vzdělávací politiky Univerzity Karlovy, jasně dokazují, že je pouze otázkou několika let, kdy se míra nezaměstnanosti u absolventů vysokých škol bude zvyšovat, nikoliv snižovat, s tím jak poroste celkový počet absolventů. Zaměstnavatelé si tedy již nebudou vybírat pouze absolventy s vysokoškolským titulem, ale i s určitou úrovní dovedností, která bude tvořit předanou hodnotu k vysokoškolskému diplomu.

Odstranění hranice 26 let dále řeší problém **doktorského studia**, kdy studenti zcela běžně dokončují svá postgraduální studia ve věku vyšším než je 26 let, aniž by tuto skutečnost mohli nějak reálně ovlivnit. Jestliže přistoupíme na premisu, že průměrný bakalář ukončuje svá studia ve věku 22 let,

průměrný magistr ve věku 24 let, tak nám doktorské studium trvající 3 roky dává dohromady 27 let. V dokumentu OECD Education at a Glance 2008 je uveden typický věk ukončení studia v případě studijních programů ISCED 6, tj. doktorských studijních programů, na úrovni 28 let, což pouze potvrzuje výše uvedenou hypotézu a zároveň ji rozvádí o úvahu, že studenti doktorských studijních programů zcela výjimečně ukončují svá doktorská studia v rámci standardní doby studia, tedy 3 let.

V Evropě, zejména v zemích „patnáctky“, se velmi výrazně projevuje trend důrazu národních vlád na rozvoj celoživotního a kombinovaného vzdělávání. Toto studium je rovněž finančně podporováno z veřejných rozpočtů a účastníci se podílejí na jeho průběhu většinou zanedbatelnými finančními částkami, které mají spíše motivovat, nikoliv omezovat. Například evropskými zeměmi se setkáme s názorem, že každý má během svého života právo na dosažení vysokoškolského vzdělání. ČR by tento moderní trend neměla opomíjet. Jedná se totiž především o ekonomický problém celkové konkurenceschopnosti dané země. Nekonkurenceschopná země není schopna uspět na globalizovaných trzích a není tedy ani schopna zvyšovat svou ekonomickou úroveň v mezinárodním měřítku. Snaha o zvýšení konkurenceschopnosti není zájmem jenom ČR, ale i EU, a to o to více v období hospodářské recese.

DOPAD ODSTRANĚNÍ VĚKOVÉ HRANICE 26 LET NA VEŘEJNÉ ROZPOČTY

Dopad odstranění hranice 26 let na veřejné rozpočty je třeba zachytit z pohledu pojistného na veřejné zdravotní pojištění, daně z příjmů fyzických osob, pojistného na důchodové pojištění, přídatku na dítě a sociálních stipendií. Všechny tyto studentské výhody jsou totiž vázány na věkovou hranici 26 let. Hlavním a základním předpokladem rozhodným pro kvantifikaci dopadu odstranění věkové hranice 26 let na veřejné rozpočty je zjednodušení, že na studentské výhody po případném zrušení diskriminační věkové hranice budou mít nárok pouze studenti v prezenční formě studia. Dalším zjednodušením je, že by tyto výhody nárokovali pouze studenti s českým občanstvím. Tabulka č. 1 zobrazuje věkovou strukturu studentů na českých vysokých školách v prezenční formě studia k 31. 12. 2008. Z tabulky je patrné, že na českých vysokých školách na konci roku 2008 studovalo v prezenční formě studia celkem 15 495 studentů s českým občanstvím starších 26 let.

⁴ Výzkum Střediska vzdělávací politiky UK; URL: <<http://aktualne.centrum.cz/domaci/zdravi-skola-spolecnost/clanek.phtml?id=249886>>.

Tabulka č. 1: Věková struktura studentů na českých vysokých školách v prezenční formě studia (k 31. 12. 2008)

Věk	Celkem	ČR	Cizinci
17 a mladší	144	1	143
18	1 022	45	977
19	26 425	23 816	2 610
20	45 892	42 517	3 376
21	43 105	39 763	3 343
22	39 722	36 474	3 249
23	36 268	33 288	2 984
24	27 575	25 516	2 060
25	17 078	15 755	1 323
26	9 493	8 660	834
27	5 271	4 700	573
28	2 959	2 573	388
29	2 112	1 840	273
30-34	4 330	3 771	559
35-39	1 504	1 318	186
40 a starší	1 404	1 293	111
Celkem	264 304	241 330	22 989

Zdroj: ÚIV

Veřejné zdravotní pojištění

V případě veřejného zdravotního pojištění je nezbytné zjistit výši vyměřovacího základu, která od 1. 1. 2008 činí 5 013 Kč/měsíc, a sazbu veřejného zdravotního pojištění – 13,5%. Z toho plyne, že stát hradí za studenty studující na vysokých školách, kteří nepřekročili věkovou hranici 26 let, celkem 677 Kč měsíčně. Tabulka č. 2 ilustruje výpočet dopadu odstranění této položky z diskriminační věkové hranice 26 let na veřejné rozpočty. Výpočet vychází z měsíční výše pojistného, které musí za studenty, splňující zákonem definované podmínky, uhradit stát. Výše pojistného je tedy 677 Kč/měsíc, přitom platí, že toto pojistné stát hradí po celou dobu kalendářního roku, tj. 12 měsíců. Výslednou hodnotu roční výše pojistného je pak třeba pouze vynásobit s počtem studentů v prezenční formě studia starších 26 let. Z tabulky je patrné, že celkový dopad na veřejné rozpočty by činil odhadem asi 125 mil. Kč.

Zpracováváme přitom dvě varianty: velkorysejší varianta by umožnila hradit pojistné na zdravotní pojištění za všechny české studenty studující v prezenční formě studia, ve variantě B by stát hradil pojistné pouze za české studenty studující

v prezenční formě studia, kteří nepřekročili standardní dobu studia o více než 1 rok.

Tabulka č. 2: Dopad úhrady veřejného zdravotního pojištění na veřejné rozpočty (varianta A)

ř.	Položka	Kvantifikace
1	Vyměřovací základ od 1. 1. 2008	5 013 Kč
2	Sazba zdravotního pojištění	13,5 %
3	Pojistné na všeobecné ZP (ř. 1 * 0,135)	677 Kč
4	Počet měsíců, po které se pojistné hradí	12
5	Počet studentů starších 26 let	15 495
6	Celkový dopad na VR (ř. 3 * ř. 4 * ř. 5)	125 835 825 Kč

Zdroj: vlastní výpočet dle podkladů ÚIV a VZP

Od dalšího typu studentů, studujících v dalším studijním programu, se tato analýza zcela abstrahuje, neboť metodika odhadu počtu studentů studujících déle než je standardní doba studia zvětšená o jeden rok a počtu studentů studujících v dalším studijním programu, je téma na další odborný článek. V následujícím textu budou studenti, studující dobu delší než standardní zvětšenou o jeden rok, dále nazýváni tzv. „nezapočtení studenti“ a pokusíme se alespoň o hrubý odhad tohoto počtu.

Tabulka č. 3 obsahuje údaj o výběru poplatků za delší studium, a to selektivně za následující vysoké školy: Vysokou školu ekonomickou v Praze, Univerzitu Karlovu v Praze, Masarykovu univerzitu, České vysoké učení technické v Praze a Vysokou školu báňskou – Technickou univerzitu Ostrava. Údaje byly čerpány z výročních zpráv o hospodaření za rok 2007; výroční zprávy o hospodaření za rok 2008 nebyly za některé z těchto vysokých škol dostupné, a proto byl zvolen rok 2007. Následně byla stanovena průměrná výše ročního poplatku za delší studium (pokud nebyla stanovena jednotná výše tohoto poplatku, tak byl použit modus) a jejich výše byla přepočtena metodou váženého aritmetického průměru (vahou byl počet studentů daných vysokých škol v roce 2007 na základě dat ČSÚ z Výroční zprávy České republiky za rok 2008). Podíl obou hodnot pak činí 4 468, což je orientační odhad počtu studentů studujících dobu delší než standardní zvětšenou o jeden rok.

Při zohlednění počtu studentů je dopad na veřejné rozpočty o 36 284 896 Kč nižší, což je z pohledu celkového dopadu významná částka (více viz tabulka č. 4). Je nicméně nezbytné zdůraznit, že tento odhad je pouze ilustrativní. Připomeňme dále, že tyto prostředky budou i nadále zůstat v rozpočtové soustavě ČR, jejíž součástí je i fond zdravotního pojištění.

Tabulka č. 3: Odhad počtu studentů nezapočtených do systému

Výběr poplatků za delší studium (selektivně v Kč)	137 412 950 Kč
Výše poplatku za delší studium (vážený průměr, selektivně, v Kč)	30 752 Kč
Odhad počtu studentů studujících déle než standardní dobu studia + 1 rok	4 468

Zdroj: Výroční zprávy o hospodaření vysokých škol za rok 2007; vlastní výpočet

Tabulka č. 4: Dopad úhrady veřejného zdravotního pojištění na veřejné rozpočty (varianta B)

ř.	Položka	Kvantifikace
1	Vyměřovací základ od 1. 1. 2008	5 013 Kč
2	Sazba zdravotního pojištění	13,5%
3	Pojistné na všeobecné ZP (ř. 1 * 0,135)	677 Kč
4	Počet měsíců, po které se pojistné hradí	12
5	Počet studentů starších 26 let	15 495
6	Počet nezapočtených studentů	4 468
7	Počet zohledněných studentů	11 027
8	Celkový dopad na VR (ř. 3 * ř. 4 * ř. 7)	89 550 929 Kč

Zdroj: vlastní výpočet podle podkladů ÚIV, VZP a výročních zpráv vybraných vysokých škol.

Důchodové pojištění

V případě pojistného na důchodové pojištění stát nepřichází o prostředky z veřejných rozpočtů. Stát v této věci pouze započítává dobu studia do 26 let jako tzv. vyloučenou dobu, která vstupuje do základu relevantního pro výpočet důchodu. Jinými slovy řečeno, stát garantuje studentovi, že jeho studium se bude započítávat do důchodu, avšak pouze do věku 26 let. Stát však sám sobě nemůže platit pojistné, proto ho v naší analýze nebudeme dále uvažovat. Navíc se v připravované reformě důchodového pojištění uvažuje o ukončení započítávání doby studia coby náhradní doby v důchodovém pojištění.

Sleva na dani

Zákon o daních z příjmů umožňuje poplatníkovi uplatnit tzv. slevu na dani na studenta ve výši 4 020 Kč/rok. Zde je třeba uvážit skutečnost, že poplatník, jehož měsíční příjem nepřekročí 5 000 Kč u jednoho zaměstnavatele a zároveň tento poplatník nepodepsal tzv. prohlášení poplatníka daně z příjmů fyzických osob, má možnost svůj příjem zdaňovat tzv. srážkovou daní.

Jinými slovy řečeno, pokud poplatník nepodepíše ono prohlášení poplatníka, pak si nemůže uplatnit slevu na dani.

Protože v současnosti nejsou dostupná aktuální data o výši průměrného výdělku studentů českých vysokých škol⁵, tak je možné dopad odstranění věkové hranice 26 let odhadnout pomocí následujícího výpočtu. ČSÚ pravidelně zveřejňuje výši průměrných hrubých měsíčních mezd podle věku a stupně dosaženého vzdělání. V roce 2008 činila průměrná hrubá měsíční mzda jednotlivců ve věkové kategorii 20–24 let, kteří dosáhli středního vzdělání s maturitou, 20 630 Kč. Dále v našem modelu předpokládáme, že studenti v prezenční formě studia pracují nejvýše na poloviční úvazek, tj. průměrná hrubá měsíční mzda by v našem modelu činila 10 315 Kč. Dále bylo nutné stanovit základ daně pro výpočet daně z příjmů fyzických osob, který činí 10 315 Kč x koeficient 1,34 (sociální a zdravotní pojištění); základ daně pak bude činit 13 822 Kč a daň ve výši 15 % 2 074 Kč. Vzhledem k tomu, že měsíční sleva na dani na poplatníka činí 2 070 Kč (částka podle § 35ba odst. 1 písm. a) zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů¹⁵), pak není nutné počítat vliv slevy na studenta, protože v našem modelu by výši daně téměř 100% pokryla základní sleva na poplatníka.

Přídavek na dítě a sociální stipendia

Přídavek na dítě je dávka státní sociální podpory, která je přímo vázána na příjmové poměry domácnosti, ve které žije student, a zároveň je vyplácena pouze do 26 let věku nezaopatřeného dítěte. Výše přídavku na dítě činí v případě vysokoškolských studentů v rodinách s příjmy do 2,4násobku životního minima rodiny 700 Kč/měsíc.

Další kategorií jsou sociální stipendia, která jsou přímo navázána na systém státní sociální podpory. Nárok na stipendium mají studenti veřejných a soukromých vysokých škol, kteří pobírají přídavek na dítě a **rozhodný příjem v rodině**, zjišťovaný pro účely přídavku na dítě, **nepřevyšuje součin částky životního minima rodiny a koeficientu 1,5**. V roce 2009 činí výše sociálního stipendia **1 620 Kč/kalendářní měsíc**.

Při kvantifikaci dopadu přídavku na dítě na veřejné rozpočty vycházíme z údajů MPSV z ledna 2006⁶, kdy bylo

⁵ Poslední data jsou dostupná z roku 2004 – Studium na vysoké škole 2004, sociologický průzkum zpracovaný Sociologickým ústavem AV ČR.

⁶ Novější data bohužel autoři nemají k dispozici, ale je možné vycházet z předpokladu, že situace bude obdobná i v roce 2009.

vysokoškolským studentům vyplaceno celkem 97 000 přídávků na dítě, z toho 12 800 ve zvýšené výměře.⁷ Celý výpočet je pak vztažen k tzv. koeficientu nároku, což je podíl mezi počtem vyplacených přídávků na dítě (čitatel) a celkovým počtem studentů do 26 let v prezenční a kombinované formě studia⁸ (jmenovatel). Tabulka č. 5 odhaduje dopad přídávku na dítě na veřejné rozpočty. Z tabulky je patrné, že dopad na veřejné rozpočty je významný, ve výši cca 58,6 mil. Kč. Je zřejmé, že v případě realizace tohoto opatření se stává pro starší studenty název přídávku na dítě zavádějící a bude pro tyto studenty nezbytné provést náhradu přídávku odpovídajícím sociálním stipendiem o stejné výši.

Tabulka č. 5: Dopad úhrady přídávku na dítě na veřejné rozpočty

ř.	Položka	Kvantifikace
1	Celkový počet vyplacených přídávků na dítě vysokoškolským studentům (údaje MSPV, leden 2006)	97 000
2	Počet vyplacených přídávků na dítě ve zvýšené výměře (údaje MPSV, leden 2006)	12 800
3	Celkový počet studentů do 26 let v prezenční a kombinované formě studia (pouze občané ČR, 2006)	214 586
4	Počet studentů nad 26 let v prezenční formě studia (pouze občané ČR, 2006)	14 511
5	Koeficient nároku r. 2006 (ř. 1 / ř. 5)	0,45
6	Celkový počet studentů do 26 let v prezenční a kombinované formě studia (pouze občané ČR, 2008)	277 246
7	Počet studentů nad 26 let v prezenční formě studia (pouze občané ČR, 2008)	15 495
8	Počet studentů nad 26 let v prezenční formě studia s nárokem na přídávku na dítě (pouze občané ČR, 2008)	6 973
9	Výše ročního přídávku na dítě (v Kč)	8 400
10	Celkový dopad na VR (v Kč)	58 571 100

Zdroj: ÚIV; MPSV; vlastní výpočet

Tabulka č. 6 ilustruje dopad na veřejné rozpočty v případě sociálních stipendií. Výpočet je analogický jako v případě přídávku na dítě. Sociální stipendia mají charakter sociální dávky, která se přiznává studentům v tíživé sociální situaci.

⁷ Dřívější metodika vyplácení sociálních stipendií byla založena na tom, že sociální stipendia se vyplácela pouze studentům, kteří mají nárok na přídávku na dítě ve zvýšené výměře. Dnes (tj. v roce 2009) je již sociální stipendium vázáno na vyšší příjem domácnosti, který nesmí překročit 1,5 násobek životního minima.

⁸ Z našich zjištění vyplývá, že na přídávku na dítě mají nárok i studenti v kombinované formě studia.

Tabulka č. 6 ilustruje dopad sociálních stipendií na veřejné rozpočty. V našem modelu jsme se dopustili určitého zjednodušení a předpokládali jsme, že poměr vyplacených sociálních stipendií zůstane zachován a bude činit cca 6%.

Tabulka č. 6: Dopad úhrady sociálních stipendií na veřejné rozpočty

ř.	Položka	Kvantifikace
1	Celkový počet vyplacených přídávků na dítě vysokoškolským studentům (údaje MSPV, leden 2006)	97 000
2	Počet vyplacených přídávků na dítě ve zvýšené výměře (údaje MPSV, leden 2006)	12 800
3	Celkový počet studentů do 26 let v prezenční a kombinované formě studia (pouze občané ČR, 2006)	214 586
4	Počet studentů nad 26 let v prezenční formě studia (pouze občané ČR, 2006)	14 511
5	Koeficient nároku (ř. 2 / ř. 3)	0,06
6	Počet studentů nad 26 let v prezenční formě studia (pouze občané ČR, 2008)	15 495
7	Prezenční studenti s nárokem na sociální stipendium (ř. 6 * ř. 5)	924
8	Výše ročního sociálního stipendia (v Kč)	16 200
9	Celkový dopad na VR (ř. 7 * ř. 8, v Kč)	14 973 219

Zdroj: ÚIV; MPSV; vlastní výpočet

Celkový dopad na veřejné rozpočty

Celkový dopad odstranění diskriminační věkové hranice 26 let ilustruje tabulka č. 7, která obsahuje obě varianty v souvislosti se zdravotním pojištěním, tj. variantu A bez zohlednění studentů studujících dobu delší než je standardní doba studia zvětšená o jeden rok, a variantu B, která tyto studenty zohledňuje. Z tabulky je patrné, že rozdíl mezi oběma variantami je významný a činí cca 36 mil. Kč.

Tabulka č. 7: Kvantifikace celkového dopadu na veřejné rozpočty (2008)

Položka	Varianta A	Varianta B
Veřejné zdravotní pojištění	125 835 825	89 550 929
Přídávku na dítě	58 571 100	58 571 100
Sociální stipendia	14 973 219	14 973 219
Celkem	199 380 144	163 095 248

Zdroj: vlastní výpočet

Na závěr této kapitoly je třeba poznamenat, že dopad odstranění věkové hranice 26 let na veřejné rozpočty není

z pohledu veřejných rozpočtů ČR nikterak dramatický. Navíc musíme uvážit, že prostředky z veřejného zdravotního pojištění by v systému veřejných financí zůstaly. Nejednalo by se o částku vyplácenou studentovi přímo, tak jak je to v případě sociálního stipendia nebo přídatku na dítě, které patří mezi přímé nástroje sociální podpory studentů.

ZÁVĚR

Odstraněním diskriminační hranice 26 let z našeho právního řádu se Česká republika přiblíží zemím, které uznaly, že v dnešních dnech je základem moderní a vyspělé společnosti vzdělaná populace.

Výhody odstranění této hranice jsou jednoznačné. Každý bude mít **rovný přístup ke vzdělání**, vyřeší se problematická **otázka doktorského studia**, omezením na standardní dobu studia a případně na studium prvního studijního programu byl by zaveden **nový motivační prvek** v systému terciárního vzdělávání, kdy by studenti byli daleko více než dnes motivováni k rozvážnému přístupu ke studiu apod. V neposlední řadě by odstranění diskriminační věkové hranice vedlo k nové **definici studenta** v našem právním řádu. Autoři této analýzy se domnívají, že za studenta se všemi nároky na sociální výhody by měl být považován takový student, který: a) studuje v prezenční formě studia, b) studuje ve standardní době studia, c) studuje v prvním studijním programu.

Literatura:

1. *Education at a Glance (2008)*, OECD.
2. FINARDI, Savina. (2007) *Analýza dopadu odstranění hranice 26 let na systém terciárního vzdělávání – ekonomické a strukturální aspekty*. SK RVŠ, leden 2007.
3. FISCHER, Jakub. FINARDI, Savina. MAZOUCH, Petr. (2006) *K věkové struktuře vysokoškolských studentů v České republice*. Příspěvek do sborníku konference MAKOS 2006, Olomouc: Univerzita Palackého, 2007, s. 26–34. ISBN 978-80-244-1760-8.
4. MATĚJŮ, Petr. *Bílá kniha terciárního vzdělávání (verze k projednání ve vládě ČR)*. Praha: MŠMT ČR, leden 2009.
5. MATĚJŮ, Petr. et al. 2004. *Studium na vysoké škole 2004. Zpráva z výzkumu studentů prvních ročníků vysokých škol v České republice*. Praha: Sociologický ústav AV ČR.
6. MATĚJŮ, Petr. ZLATUŠKA, Jiří. BARTOŠ, Walter. *Tertiary Education in the Czech Republic: Main Trends and the Causes of the Current Crisis*. First Draft. Institute of Sociology Academy of Sciences of the Czech Republic, 2006.
7. MAZOUCH, Petr. FISCHER, Jakub. FINARDI, Savina. *Nárůst počtu vysokoškolských studentů versus demografický vývoj: zkušenosti vybraných zemí*. Mezinárodní statisticko-ekonomické dny na VŠE, září 2008.
8. *Programové prohlášení pro období 2006–2008*. Praha: Studentská komora Rady vysokých škol, 2006.
9. *Statistická ročenka České republiky za rok 2008*. Praha: Český statistický úřad.
10. ŠEBKOVÁ, Helena. *Tertiary Education in the Czech Republic*. Country Background Report for OECD Thematic Review of Tertiary Education. Prague: Centre for Higher Education Studies, 2006, ISBN 80-86302-37-7.
11. Zákon č. 140/1994., o sociálním zabezpečení
12. Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění
13. Zákon č. 402/2001 Sb., o státní sociální podpoře
14. Zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění

Naše analýza prokázala, že **dopad na veřejné rozpočty** je v obou výše uvedených variantách (A i B) **zanedbatelný**. Dopad na úrovni necelých 200 mil. Kč v případě varianty A, resp. 163 mil. Kč v případě varianty B, je z pohledu objemu veřejných financí marginální. Z tohoto finančního obnosu zároveň prostředky na veřejné zdravotní pojištění zůstávají v systému rozpočtové soustavy ČR, tudíž se nikam neztrácejí. Navíc lze předpokládat, že odstranění této věkové hranice by vedlo k vyšší motivaci starších věkových kohort studovat, což by vedlo k vyšším podílům studujících ve starších věkových skupinách, a tím i ke zvyšování podílu vysokoškolsky vzdělané populace při omezení rizik spojených s růstem tohoto podílu pouze v nejmladších věkových skupinách (snížování kvality studia při vysoké míře participace na studiu).

V krátkém období tedy lze očekávat mírně negativní dopad na veřejné rozpočty, ve střednědobém období očekáváme dopad neutrální s tím, jak porostou daňové výnosy od vzdělanější a lépe placené populace (včetně nižší nezaměstnanosti a z toho plynoucích vyšších daní a naopak nižších sociálních dávek).

Ing. Savina FINARDI
 Institut pro analýzy vysokého školství
 savina.finardi@gmail.com
 doc. Ing. Jakub FISCHER, Ph.D.
 Vysoká škola ekonomická v Praze
 jakub.fischer@gmail.com

15. Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů

16. Zákon č. 592/1992 Sb., o pojistném na všeobecné zdravotní pojištění

Odkazy na webové stránky:

URL: < <http://aktualne.centrum.cz/domaci/spolecnost/clanek.phtml?id=249886>>.

URL: <<http://www.aktualne.centrum.cz/domaci/zdravi-skola-spolecnost/clanek.phtml?id=249886>>

Ostatní zdroje:

Výroční zprávy o hospodaření veřejných vysokých škol

Résumé

The paper analyses the impact of the abolition of discriminatory age limit of 26 years on public finance. The impact is expressed in terms of: public health insurance, income taxes (tax credit), social benefit (children allowances) and social scholarships. The main principle of the abolition of discriminatory age limit is to give students free choice in which time period they start with their studies. The student will have a possibility to go abroad and/or gain working experiences. Currently the students are forced to finish their studies as soon as possible (at the latest when they are 26 years).

Together it's necessary to create a complex student social support system which will provide the social help to students. The conditions of claim are: a) student studies in a full-time study programme, b) student studies in the standard study period in bachelor's, master's and doctoral study programme altogether, c) student studies in his first study programme. All this conditions will help our tertiary education system and especially will lead to higher motivation of students during their first but probably the most important stage – a selection of study programme.

